

РОЗДІЛ V. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО

УДК 338.439.52 (477): 339.138: 339.5 (4-6ЄС)

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Замрига А.В., к.е.н., асистент

*Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана,
просп. Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна
zamriga1@mail.ru*

У статті розглянуто основні проблеми участі українських сільськогосподарських виробників на товарних ринках Європейського Союзу. Виявлено та проаналізовано проблеми, які перешкоджають реалізації української сільськогосподарської продукції. Визначено головні аспекти, що сприятимуть вирішенню цих проблем.

Ключові слова: євроінтеграція, український агропромисловий комплекс, зовнішня торгівля, сільськогосподарська продукція.

ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РЕАЛИЗАЦИИ УКРАИНСКОЙ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ПРОДУКЦИИ В СТРАНАХ ЕВРОПЕЙСКОГО СОЮЗА

Замрыга А.В.

*Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана,
просп.. Победы, 54/1, м. Киев, Украина
zamriga1@mail.ru*

В статье рассмотрены основные проблемы участия украинских сельскохозяйственных производителей на товарных рынках Европейского Союза. Вывявлены и проанализированы проблемы, которые препятствуют реализации украинской сельскохозяйственной продукции. Определены основные критерии, которые будут способствовать решению данных проблем.

Ключевые слова: евроинтеграция, украинский агропромышленный комплекс, внешняя торговля, сельскохозяйственная продукция.

PROBLEMATIC ISSUES OF THE UKRAINIAN AGRICULTURAL PRODUCTION SALES IN THE COUNTRIES OF EUROPEAN UNION

Zamryha A.V.

*Kyiv national economic university named after Vadym Hetman, boulevard Peremogy, 54/1, Kyiv, Ukraine
zamriga1@mail.ru*

Considered the main problem of Ukrainian agricultural producers participating in commodity markets of the European Union. Identified and analysed the problems that prevent the realization of Ukrainian agricultural products. Defined the basic aspects that will contribute to solve these problems. Analysed the agricultural sector of Ukraine, which does give some grounds for optimism, it is now one of the driving forces of our state economy, but its growth is slow, and most importantly, the structural development of agriculture is almost absent. The weak development of agriculture of Ukraine leads to the fact that the Ukrainian products cannot compete in the Europe markets. It is difficult for Ukrainian agricultural producers to obtain a certificate for their products and pass the standardization by European standards. It should be realized that the main regulatory legal instruments of the European Union are directives and regulations. Directive is a regulatory act which is obligatory to perform and is focused on obtaining particular expected results. This document has no direct legal effect, but Member States must make appropriate changes to their own legislation to bring it to compliance with standards laid down in this directive. Each directive has certain time of execution. Failure acts indicated in the directive may lead to prosecution of the country which not implemented them. Since the resolution has a direct effect, individual countries have no need to make their own laws to ensure their legal force as the legislation of the European Union take precedence over norms of the laws of the Member States. Therefore, Member States should pass laws, based on the resolution of the EU and to consider their requirements.

Today began the process of harmonization for the purpose of simplification and abolition of internal trade barriers and transaction costs reduce. The harmonization of laws on food production in the EU is in the “horizontal” legislation that includes those aspects that are common to all types of food products, such as additives, labelling and hygiene, and “vertical” legislation on certain types of products. For Ukraine, the opening of the European market and Association Agreement with the EU is certainly important and necessary to ensure its further integration into the global economy. Sufficient condition for successful integration of Ukraine into the world community is solving of set of problems, the key among which is to ensure positive changes in the economic structure.

Key words: European integration, Ukrainian agriculture, foreign trade, agricultural products.

Сьогодні між Україною та Європейським Союзом (далі – ЄС) встановлено режим вільної торгівлі, який був передбачено Угодою про асоціацію України з ЄС. Однак існує велика кількість факторів, які чинять негативний вплив на реалізацію української сільськогосподарської продукції в країнах ЄС. Наявність цих факторів і створює проблему, яка потребує системного аналізу та створення підходів до її вирішення.

Аналізу сутності й питань реалізації української сільськогосподарської продукції в країнах ЄС, перспектив інтеграції України до ЄС присвячена велика кількість наукових досліджень. Цій проблемі присвячено праці Т.О. Осташко, О.В. Одосія, В.М. Гейця, Л.В. Шинкарук, Ф.А. Важинського та ін.

Метою дослідження є виявлення наявних проблем щодо реалізації української сільськогосподарської продукції в країнах ЄС і визначення шляхів їх вирішення. Завданням дослідження є з'ясування наявних проблеми щодо реалізації української сільськогосподарської продукції в країнах ЄС і визначення шляхів їх подолання.

В Україні офіційно визначеним є євроінтеграційний пріоритет розвитку. Початок повноцінної торгівлі з країнами ЄС і запровадження зони вільної торгівлі відкриває Україні нові можливості для відродження сільського господарства та харчової промисловості, створює нові перспективні шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції. Водночас надзвичайно важливим є усвідомлення того факту, що Україна не є конкурентним гравцем на європейському ринку.

За даними Державної служби статистики України, оборот зовнішньої торгівлі агропродовольчою продукцією (групи 1-24 УКТЗЕД) за I квартал 2016 року становив 4,5 млрд. дол. США [4].

Країни ЄС збільшили обсяги закупівель української сільгосппродукції з 1 млрд. дол. США в I кварталі 2015 року до 1,2 млрд. дол. США. Як результат, частка ЄС у загальному експорті продукції АПК зросла з 28,8% у січні-березні минулого року до 35% за відповідний період 2016 року. Таке зростання відбувається на фоні загального спаду обсягу експорту, що свідчить про дієвість преференцій, наданих Україні від ЄС.

За підрахунками експертів Інституту аграрної економіки, поточного року експортні обсяги сільськогосподарської харчової продукції до ЄС порівняно з 2015 роком зростуть на 492,8 млн. дол. США і становитимуть 4,7 млрд. дол. США

При цьому, за результатами економіко-математичного моделювання, зовнішньоторговельне сальдо зросте на 477,8 млн. дол. США – до 2,956 млрд. дол. США.

Результати моделювання також показали, що найбільше українська агропродовольча продукція конкуруватиме з такими товарними групами європейських товарів, як тварини в живій вазі, готові чи консервовані продукти з м'яса, готові чи консервовані продукти з риби; живі рослини та продукти квітництва; овочі, рослини й коренеплоди; кава, чай, мате і прянощі; насіння та плоди для сівби; какао-боби і продукти з нього тощо.

При цьому експерти Інституту аграрної економіки прогнозують, що найбільш значущими українськими агропродовольчими товарами на ринках ЄС будуть такі: кукурудза; насіння олійних культур; матеріали рослинного походження; олія; цукор, меляса, кондвироби;

пшениця та суміш пшениці й жита (меслин); мед; залишки й відходи харчової промисловості.

Заступник директора Інституту аграрної економіки підкреслив, що саме ці продукти, маючи конкурентні переваги, визначатимуть реальні експортні обсяги українських товарів до ЄС.

«У 2016 році найкращі перспективи продати свою продукцію в ЄС мають ті вітчизняні компанії, які вже мають досвід роботи на європейських ринках. Але успішна діяльність агропродовольчого сектора України в умовах зони вільної торгівлі відкриває довгострокову перспективу для нарощування обсягів продажу вітчизняної продукції не тільки в ЄС, але й в країнах третього світу», – підбив підсумки Микола Пугачов [1].

Агропромисловий комплекс України дійсно дає певні підстави для оптимізму, він сьогодні є однією з рушійних сил економіки нашої держави, однак темпи його зростання є повільними, а найголовніше те, що структурний розвиток сільського господарства майже відсутній.

Ф.А. Важинський зазначає: «Для вирішення проблем українського села Україні потрібна реалістична стратегія розвитку сільських територій, яка базуватиметься на сучасних підходах і принципах та орієнтуватиметься на розвиток сільських територій і задоволення потреб селян. Стратегія розвитку сільських територій України повинна поєднувати існуючий український досвід і досвід країн, що є членами Європейського Союзу. В країнах Європейського Союзу стійкий економічний розвиток сільських територій є пріоритетним у регіональній політиці» [2].

Слабкий розвиток агропромислового комплексу України призводить до того, що українські товари не витримують конкуренції на ринках країн Європи.

Українським сільськогосподарським виробникам важко отримати сертифікат на свою продукцію та пройти стандартизацію за європейськими критеріями.

Охорона життя і здоров'я людей, тварин і рослин є одним із пріоритетів політики ЄС. Ст.59 глави 4 Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС передбачає санітарні та фітосанітарні заходи в ході торгівлі. Метою цієї глави є сприяння здійсненню торгівлі товарами, що охоплюються санітарними та фітосанітарними заходами між Сторонами, забезпечуючи при цьому охорону життя і здоров'я людей, тварин і рослин [8].

Основними регуляторними правовими інструментами Європейського Союзу є директиви й постанови. Директива – це регуляторний акт, який обов'язковий до виконання та орієнтований на отримання певного очікуваного результату. Цей документ не має прямої юридичної сили, але держави-члени повинні внести відповідні зміни до власного законодавства з метою його приведення у відповідність із тими нормами, які викладені в цій директиві. Кожна директива має певні строки виконання. Невиконання дій, зазначених у директиві, може призвести до притягнення до відповідальності тієї країни, яка їх не впроваджує. Оскільки постанови мають пряму дію, окремим країнам немає необхідності приймати власті закони для того, щоб вони отримали юридичну силу, оскільки норми законодавства ЄС мають пріоритет над нормами законів держав-членів. Тому держави-члени повинні приймати закони, орієнтуючись на постанови ЄС, і враховувати їхні вимоги.

Важливо також розрізняти поняття «гармонізовані» нормативно-правові акти, які були розроблені на рівні ЄС і застосовуються в усіх державах членах, і «негармонізовані» нормативно-правові акти, які розроблені на національному рівні та застосовуються лише на території окремих держав-членів ЄС.

Процес гармонізації було розпочато з метою спрощення й скасування внутрішніх бар'єрів у торгівлі та скорочення операційних витрат. Гармонізація законів по харчовій продукції в ЄС відбувається в рамках «горизонтального» законодавства, яке включає в себе ті аспекти, які є спільними для всіх видів харчової продукції, такі як добавки, маркування та гігієна, і «вертикального» законодавства щодо окремих видів продуктів.

Тенденцією щодо правового регулювання якості сільськогосподарської продукції як продукції харчового призначення є те, що ЄС визначив безпеку харчових продуктів одним із головних пріоритетів своєї політики. Цей пріоритет є визначальним у такій діяльності, як розвиток села, захист природного довкілля, охорона здоров'я, захист споживачів тощо.

Зокрема, у 2002 р. було ухвалено базову Постанову Європейського парламенту та Ради ЄС № 178/2002 про визначення загальних принципів і вимог Харчового кодексу, створення органів для безпечності продуктів харчування й установлення заходів для дотримання безпечності продуктів харчування [7].

Постанова заклала підвалини нового законодавства з безпеки харчових продуктів. Вона визначає п'ять основних загальних принципів: твердження про нерозривність усіх ланок харчового ланцюга, аналіз ризиків як основа політики безпеки харчових продуктів, відповідальність операторів у цій сфері, можливість контролювати продукт на кожній стадії його створення, право громадян на точну й достовірну інформацію.

Постанова ЄС № 178/2002 також передбачала створення Європейського органу з безпечності харчових продуктів EFSA, який насамперед повинен надавати науково-консультаційну інформацію про можливі ризики щодо безпечності харчових продуктів і кормів.

Для України відкриття європейського ринку й підписання Угоди про асоціацію з ЄС є, безумовно, значущим і необхідним для забезпечення її подальшої інтеграції в глобальний економічний простір. Достатніми умовами успішності інтеграції економіки України у світове співтовариство є вирішення комплексу проблем, ключовою серед яких є забезпечення позитивних зрушень у структурі економіки.

Сьогодні економічна інтеграція України характеризується відсутністю широких виробничо-технологічних зв'язків із країнами ЄС, через що експорт України представлено переважно продукцією з низьким ступенем обробки. Водночас в Україну з країн ЄС імпортується готова продукція, що має більш високу додану вартість. Саме тому визначальним для України є не лише розширення доступу до європейських ринків, а й використання отриманих від підписання Угоди можливостей для реформування та підвищення конкурентоспроможності національної економіки [3, с. 3].

Сутність ефективного розвитку агропродовольчого ринку в умовах асоціації з ЄС полягає в тому, щоб сформувати умови для забезпечення відтворення всіх галузей і сфер аграрного ринку, а також забезпечити дотримання інтересів виробників, споживачів і держави. Визначення ефективності й результативності державного регулювання ринку сільськогосподарської продукції в умовах розширення торгівлі з ЄС потребує перегляду системи критеріїв і показників, зокрема безпечності та якості аграрної продукції.

Основними перевагами АПК України є багаті природні ресурси, високі перспективи зростання, вигідне географічне й геополітичне положення, високий рівень людського капіталу. Утім, як зазначає О.В. Одосій, аграрна політика України значною мірою відрізняється від спільної аграрної політики (САП) ЄС, адже одним із головних її пріоритетів є збільшення валового виробництва сільськогосподарської та продовольчої продукції, тоді як європейські країни зміщують пріоритетність у бік забезпечення екологічної безпеки й розвитку сільських територій. Ця обставина в перспективі матиме значний негативний вплив на конкурентні позиції українських агропродовольчих товарів на світових ринках і посилюватиме вразливість вітчизняного аграрного сектору до дії зовнішніх і внутрішніх чинників впливу [5, с. 4].

Необхідно також зазначити, що рівень підтримки сільського господарства в Україні не йде в порівняння з рівнем підтримки в країнах ЄС. Так, тільки станом на 2010 р. загальні витрати на підтримку сільського господарства, сільських територій та аграрних ринків ЄС становили 56,3 млрд. євро [6, с. 4].

Головний позитив ЗВТ з ЄС для сільського господарства полягає в частковому усуненні несиметричності умов торгівлі між ЄС та Україною, яка посилилася після вступу України до СОТ. Несиметричність зменшується завдяки безмитному доступу для українських сільськогосподарських товарів у рамках тарифних квот; відмови ЄС від використання експортних субсидій при експорті товарів в Україну; закріплення за українською стороною права на використання захисних заходів і додаткових умов торгівлі.

На ринку продукції рослинництва однозначним позитивом для розширення експорту є введення квот на експорт у ЄС зернових за нульовою ставкою ввізного мита. Україна зможе безмитно постачати в країни ЄС 1,6 млн. т. зернових культур, водночас передбачене поступове збільшення квоти до 2 млн т. протягом п'яти років.

Утім нарощування експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції на ринки ЄС стримується через обмеженість квот і неспроможність більшості вітчизняних виробників задовольнити технічні, санітарні, фітосанітарні умови для експорту своєї продукції на ринки ЄС. Квоти – граничні обсяги продукції, що можуть бути поставлені до ЄС без сплати ввізного мита. Під час наступних експортних поставок увізне мито має бути сплачене на загальних підставах, що найчастіше стає непосильною ношею для вітчизняних виробників.

Угода про асоціацію з ЄС є, безумовно, важливим кроком до інтеграції економіки нашої країни до світового співтовариства. Це нагода перейняти весь кращий світовий, зокрема європейський досвід, із розвитку та економічного зростання. Однак відкриття зони вільної торгівлі з ЄС несе в собі як позитивні, так і негативні аспекти для нашого сільського господарства, які виражаються у формі проблем і перепон щодо реалізації українських товарів.

Правове регулювання якості аграрної продукції в ЄС є досить досконалим і поширюється на всю зону ЄС, створюючи однорідне середовище для торгівлі та розвитку в регіоні.

Потрібно враховувати захищеність європейських ринків, велику контрастність у розвитку між Україною та ЄС, невідповідність багатьох технічних умов і стандартів. Велику увагу варто приділити розвитку української сільської території. Необхідно створити умови для комфортного проживання та забезпечення всіх людських потреб особам, які проживають у сільській місцевості і є зайнятими в сільському господарстві України, для створення потужного людського капіталу.

Важливо також здійснювати розвиток агропромислового комплексу України не екстенсивним шляхом, який передбачає мінімум капіталовкладень, а інтенсивним, що зумовить збільшення конкурентоспроможності української продукції на ринках Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. 2016 експорт української сільськогосподарської продовольчої продукції до ЄС зросте до 4,7 млрд. дол. – прогноз [Електронний ресурс] // Агробізнес сьогодні. – 2016. – Режим доступу: <http://www.agro-business.com.ua/agrobusiness/events/4652-2016-eksport-ukraiinskoi-silskogospodarskoi-prodovolchoi-produktsiii-do-ies-zroste-do-47-mlrd-dol-prognoz.html>
2. Важинський Ф.А. Проблеми на шляху інтеграції аграрної політики України в загальноєвропейську та заходи щодо їх вирішення [Електронний ресурс] / Ф.А. Важинський. – Режим доступу: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150204.pdf>.
3. Гейць В.М. Оцінка впливу Угоди про асоціацію / ЗВТ між Україною та ЄС на економіку України: наукова доповідь / В.М. Гейць, Т.О. Осташко, Л.В. Шинкарук. – К.: Издательство: Б.в., 2014. – 101 с.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

5. Одосій О.В. Регулювання агропродовольчого ринку в умовах формування зони вільної торгівлі між Україною та Європейським союзом: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. екон. наук: спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством» / О.В. Одосій. – Львів, 2013. – 20 с.
6. Осташко Т.О. Ризики для сільського господарства України при запровадженні режиму вільної торгівлі з Європейським союзом: наукова доповідь / Т.О. Осташко. – К.: Ін-т екон. і прогнозув., 2010. – 102 с.
7. Встановлення загальних принципів і вимог харчового законодавства, створених Європейською Владою Безпеки харчових продуктів і встановлюючи принципи з питань нешкідливості харчових продуктів: Постанова (ЄС) № 178/2002 Європейського парламенту і Ради від 28 січня 2002 р. [Електронний ресурс] // Офіційний протокол L 031, с. 01/02/2002 0001-0024. – Режим доступу: <http://polpoz.ru/umot/postanova-yes-1782002-yevropejskogo-parlamentu-i-radi-vid-28/>
8. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011

REFERENCES

1. “2016 export of Ukrainian agricultural food products to EU will increase up to 4,7 bn. dollars – forecast”, *Agrobiznes sohodni*, available at: <http://www.agrobusiness.com.ua/agrobusiness/events/4652-2016-eksport-ukraiinskoi-silskogospodarskoi-prodovolchoi-produktsiii-do-ies-zroste-do-47-mlrd-dol-prognoz.html>
2. Vazhinskyi, F.A. (2015), “Problems on the path of integration of agrarian policy of Ukraine to general European one and measures of their solutions”, available at: <http://ird.gov.ua/irdp/e20150204.pdf>.
3. Geys, V.M., Ostashko, T.O. and Shynkaruk, L.V. (2014), *Otsinka vplyvu Ugody pro asotsiatsiyu / ZVT mizh Ukrayinoyu ta ES na ekonomiku Ukrayiny: naukova dopovid* [Assessment of the influence of the Agreement on association/FTA between Ukraine and EU on the economy of Ukraine: scientific paper], Izdatelstvo: B.v., Kyiv, Ukraine.
4. “State Statistics Service of Ukraine”, available at: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Odosiy, O.V. (2013), “Regulation of agrofood market in terms of formation of free-trade zone between Ukraine and European Union”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Economy), 08.00.03, Lviv national agrarian university, Lviv, Ukraine.
6. Ostashko, T.O. (2010), *Ryzyky dlya silskoho hospodarstva Ukrayiny pry zaprovadzhenni rezhymu vilnoyi torhivli z Evropeyskym soyuzom: naukova dopovid* [Risks for agricultural industry of Ukraine in establishment of the free trade regime with the European Union: scientific paper], Institute of economy and prognostication, Kyiv, Ukraine.
7. “Laying down the general principles and requirements of food law, establishing the European Food Safety Authority and laying down procedures in matters of food safety”: Regulation (EU) № 178/2002 of the European Parliament and of the Council on 28 January 2002”, Official record L 031, с. 01/02/2002 0001-0024, available at: <http://polpoz.ru/umot/postanova-yes-1782002-yevropejskogo-parlamentu-i-radi-vid-28/>
8. “Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part”: International document on 27.06.2014 p., available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011.